

УДК 341

## МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ПО АКРЕДИТИВУ ТА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Галина Фединяк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-47-10*

Акредитив є предметом детального вивчення в рамках міжнародного приватного права у всіх державах. У статті міститься аналіз міжнародних джерел регулювання розрахунків по акредитиву. Акредитивна форма розрахунків регулюється банківськими звичаями. Наголошено на новій редакції Уніфікованих правил та звичаїв по документарних акредитивах (Публікація МТП № 600), що набрала чинності 1 липня 2007 р.

**Ключові слова:** міжнародне приватне право; звичай; законодавство України; міжнародні платежі; документарний акредитив; уніфікований.

Акредитив, як форма розрахунків, застосовують у банківській діяльності з часів Римської імперії, давніх Греції та Єгипту<sup>1</sup>. Тривалий час таку форму регулювали розрізненими звичаями та узвичаєннями. Сучасна правова регламентація акредитивної форми розрахунків за комерційними контрактами (зокрема, найпоширенішої – документарного акредитива) здійснюється уніфікованими нормами, опублікованими *Міжнародною Торговою Палатою* (МТП) в Парижі. Починаючи з 1933 р. вказана організація неодноразово пропонувала для використання суб'єктам міжнародного приватного права кодифікації відповідних норм. Зрештою, з 1 липня 2007 р. набула чинності остання редакція Уніфікованих правил та звичаїв для документарних акредитивів від 2007 р. (Публікація МТП № 600). Сьогодні законодавство багатьох держав приводять у відповідність до нового механізму розрахунків, передбачених вказаним актом.

Порівняно з діючими у більшості держав, у тому числі в Україні, Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів у редакції 1993 р.<sup>2</sup>, нова редакція Правил кардинально переглянута та містить низку істотних відмінностей. Цей перегляд мав на меті, серед

---

<sup>1</sup> Акредитив – це умовне грошове зобов'язання, що надається банком-емітентом за дорученням та з інструкціями особи – наказодавця акредитива (та від його імені) або від власного імені, здійснити платіж на користь одержувача коштів чи визначеної ним особи бенефіціара або акцептувати і сплатити виставлені бенефіціаром переказні векселі (тратти), або уповноважити інший банк провести такий платіж, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або надати повноваження іншому банку здійснити неогоціацію, тобто купити або врахувати переказні векселі (тратти), проти передбачених документів з урахуванням дотримання умов акредитива.

<sup>2</sup> Інакше відомі як UCP 500, а Публікація МТП № 600 – як UCP 600.

іншого, стандартизацію міжнародної банківської практики та абстрагування кредитних організацій при здійсненні банківських зобов'язань від основних комерційних угод. З цією ж метою, а також для пришвидшення проведення розрахунків МТП прийняла такі документи: Міжнародну стандартну банківську практику перевірки документів по документарних акредитивах (редакція 2007 р. для Публікації МТП № 600), Доповнення до UCP 500 для електронного подання документів eUCP (прийняті 2002 р. і згодом адаптовані до Публікації МТП № 600).

Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів у редакції 2007 р. містять 39 статей (у попередній редакції – 49). Вони починаються з визначень понять (ст. 2). Правила та звичаї не передбачають норм про відзивні акредитиви, які майже не використовують у комерційній практиці. Новелою є можливість дострокового платежу по акредитиву шляхом платежу з розтермінуванням чи акцепт.

Незважаючи на існування Правил міжнародної практики резервних акредитивів (Публікація МТП № 590), у ст. 1 Публікації МТП № 600 зазначено, що цей документ застосовують до резервних акредитивів. Він обов'язковий для всіх сторін, якщо інше прямо не виражено або виключено акредитивом. Нова редакція акта МТП закріпила правило про «абстрактність» акредитива. Тобто акредитив є відособленою угодою від договору купівлі-продажу чи іншого контракту, на якому він ґрунтується. Акредитив має виключно формальний характер, тобто заінтересовані сторони мають справу з документарним підтвердженням акредитива, а не з товарами, послугами чи іншим видом виконання зобов'язань, до якого можуть відноситися ці документи.

Публікація МТП № 600 встановила чіткі й короткі строки для перевірки банками поданих документів – 5 банківських днів. Перевірка здійснюється на підставі цих же документів. Банки приймають документи, якщо вони подані бенефіціаром протягом строку дії акредитива. Подання документів має бути зроблено бенефіціаром чи від його імені не пізніше 21 календарного дня після дати відвантаження, однак у будь-якому разі не пізніше збігання строку акредитива.

Оскільки у комерційній практиці можливе відвантаження товару частинами, то для уникнення ускладнень щодо розрахунків по акредитиву Публікація МТП № 600 дозволяє часткове використання акредитива та відправку товару частинами. Проте, якщо у встановлені строки частина товару не відвантажена (чи не використана), акредитив стає недійсним як для цієї частини, так і для наступних (статті 31, 32).

Публікація МТП № 600, на відміну від попередньої редакції Уніфікованих правил, містить чіткі вимоги до транспортних документів: коносамент, коносамент чартер-партії, необоротної морської накладної, документа повітряного перевезення, транспортних документів на перевезення автомобільним, залізничним і річковим транспортом, мультимодальних (комбінованих) транспортних документів, тобто документів на перевезення хоч би двома різними видами транспорту. Чіткі вимоги містяться й стосовно

кур'єрської та поштової квитанцій та іншого документа, що засвідчує поштове відправлення. Ці вимоги можуть відрізнятися від вимог інших актів, проте, як зазначають вчені, банки чітко розмежовують два поняття – законність коносаменту та його допустимість у рамках акредитива [1, с. 353]. У новій редакції Уніфікованих правил по-іншому, ніж у попередній редакції, визначено поняття «неогоціція», «оригінал документа». Так, якщо у попередній редакції Правил неогоціцією вважали вартісне визначення тратти чи документа банком, уповноваженим на ведення переговорів, то у новій редакції – це купівля виконуючим банком тратт, виставлених на інший банк, ніж виконуючий, або документів, які відповідають умовам акредитива, шляхом авансування чи згоди виконуючого банку авансувати засоби бенефіціару до настання строку платежу по акредитиву.

Нова редакція Уніфікованих правил розширила суб'єктний склад банків, послугами яких можна скористатися, використовуючи акредитивну форму розрахунків.

Правила не містять колізійних норм. На думку К. М. Шмітгоффа, акредитив зумовлює декілька видів договірних відносин, а, отже, слід виділити декілька правових систем, з якими акредитив може бути пов'язаний: у відносинах *банк-емітент – наказодавець* необхідно застосовувати право держави – місця відкриття акредитива, у відносинах *бенефіціар – авізуючий банк* необхідно застосовувати право держави авізуючого банку [2, с. 212].

Інший документ – Доповнення до UCP 500 для електронного подання документів eUCP від 2002 р. – містить чітке визначення поняття електронного запису (створення, передання повідомлення, отримання чи збереження даних з допомогою електронних засобів), а також вимоги до самого електронного запису. Цей запис має бути достатнім для аутентифікації (всі оновлення його оригінальності), а також доступним для сприйняття його змісту.

До операцій з документарними акредитивами застосовують Уніфіковані правила для міжбанківського рамбурсування за документарними акредитивами від 1 січня 1995 р. (Публікація МТП № 727)<sup>3</sup>. Цей акт застосовують у випадках, коли акредитив, який виконується банками-посередниками, потребує затрат на виплату бенефіціару грошових засобів. Тоді виконуючий (або підтверджуючий) банк виставляє вимогу про платіж (рамбурс) на банк-емітент або на будь-який третій банк, вказаний емітентом (рамбурсуючий банк).

Отже, сьогодні відбувається активна уніфікація норм щодо врегулювання однієї з форм розрахунків, що застосовують у банківській діяльності всіх держав.

В Україні акредитивна форма розрахунків з нерезидентами України дозволена Положенням про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями, затвердженим постановою Правління

<sup>3</sup> Рамбурс – оплата заборгованості через третю особу.

Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 514 (далі – Положення Національного банку України від 2003 р. № 514). Застосовують також Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (зі змінами і доповненнями від 1993 р., публікація МТП № 500).

Під час здійснення розрахунків за договорами в іноземній та національній валюті можна використовувати всі акредитиви, передбачені діючими Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів (зі змінами і доповненнями від 1993 р., Публікація МТП № 500), розробленими Міжнародною торговельною палатою, або іншими міжнародними документами, які регулюють питання проведення розрахунків за акредитивами, затвердженими МТП, або інші міжнародні документи, затверджені МТП, з урахуванням міжнародної стандартної банківської практики та особливостей, визначених Положенням Національного банку України від 2003 р. № 514, які не суперечать законодавству України.

Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів у редакції 1993 р. (Публікація МТП № 500) застосовують до всіх документарних акредитивів (включаючи резервні акредитиви тією мірою, якою їх можна до них застосувати), коли їх включають до тексту акредитива. Уніфіковані правила є обов'язковими для всіх сторін, якщо інше не передбачене в акредитиві. За законодавством України у правовідносинах щодо розрахунків по акредитиву беруть участь банк-емітент, наказодавець акредитива, одержувач коштів або бенефіціар, інші банки. Банк-емітент – це банк, який за дорученням наказодавця акредитива або за дорученням іншого банку або від власного імені відкриває акредитив на користь бенефіціара. Наказодавець акредитива – це особа, яка бажає здійснити платіж. Одержувач коштів – це особа, якій за контрактом слід переказати кошти. Бенефіціар – особа, на користь якої відкривають акредитив.

Банкам, залежно від здійснення їхніх функцій, можна дати різні характеристики. Наприклад, у акредитивній формі розрахунків участь бере виконуючий банк. Це банк, у якому акредитив передбачає виконання, або будь-який банк, якщо акредитив передбачає виконання в будь-якому банку.

Відповідно до законодавства України, розрізняють акредитив документарний, експортний та імпорнтний, відкличний та безвідкличний, покритий та непокритий, резервний. В акредитиві має бути чітко зазначено спосіб виконання акредитива: сплатити за пред'явленням документів, якщо акредитив виконується шляхом платежу за пред'явленням; взяти на себе зобов'язання щодо відстроченого платежу та сплатити з настанням строку платежу, якщо акредитив виконується шляхом відстроченого платежу; акцептувати переказний вексель (тратту), виписаний бенефіціаром, та сплатити з настанням строку платежу, якщо акредитив виконується шляхом акцепту.

Для відкриття акредитива наказодавець акредитива подає до уповноваженого банку-емітента заяву про відкриття документарного акредитива за довільною формою із зазначенням усіх обов'язкових реквізитів згідно з Положенням Національного банку України від 2003 р. № 514.

Заяву про відкриття акредитива заповнюють з використанням відповідних технічних засобів та копіювального або самокопіювального паперу або від руки. Її подає наказодавець акредитива до уповноваженого банку-емітента.

Серед реквізитів, *обов'язкових* для заяви про відкриття акредитива, є такі:

- назва документа – «Заява про відкриття документарного акредитива»;
- вид акредитива – відкличний чи безвідкличний; якщо цей реквізит відсутній, акредитив вважають безвідкличним;
- у разі потреби зазначають підтвердження акредитива;
- дата заяви про відкриття акредитива; дата відкриття акредитива (дата надсилання повідомлення до банку) та дата, зазначена в заяві про відкриття акредитива, можуть не збігатися;
- строк дії або дата та місце закінчення строку дії акредитива, а саме – кількість днів від дати відкриття акредитива (якщо в договорі не зазначена конкретна дата) або остання дата приймання документів для оплати акредитива та місце його закінчення (та/або назва країни, та/або назва міста, та/або найменування банку);
- назва наказодавця акредитива, яку зазначають згідно з реквізитами договору, що не суперечить назві, заявленій у картці зі зразками підписів та відбитком печатки, а також його місцезнаходження (та/або назва країни та/або міста);
- назва бенефіціара, його місцезнаходження та номер рахунку (зазначають за потреби); ці реквізити мають відповідати реквізитам договору;
- назви банку бенефіціара, авізуючого банку та виконуючого банку, адреси, у тому числі S.W.I.F.T. – код (*BIC code*) або номер телекса, які також мають відповідати реквізитам договору за умови їхнього зазначення у договорі; такі реквізити, як наказодавець акредитива, бенефіціар, банк бенефіціара, авізуючий банк, виконуючий банк, заповнюють латинськими літерами або кирилицею (російською мовою) за умови, що акредитив відкрито на користь бенефіціара з країн СНД та Балтії. Можливе заповнення також інших реквізитів заяви про відкриття акредитива кирилицею (російською мовою), якщо акредитив відкрито на користь бенефіціара з країн СНД та Балтії;
- суму та назву іноземної валюти зазначають відповідно до Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 4 лютого 1998 р. № 34 (у редакції Постанови Правління банку від 2 жовтня 2002 р. № 378);
- стислий опис товару (послуг) згідно з договором; у разі потреби зазначають масу, число одиниць товару, кількість, ціну за одиницю товару;
- умови поставки, які мають відповідати умовам, визначеним чинною редакцією Офіційних правил тлумачення торговельних термінів, Міжнародної торгової палати у редакції 1990 і 2000 років, та договору;
- перелік документів, проти яких здійснюватимуть платіж за акредитивом, і кількість їхніх оригіналів та/або копій;

- спосіб виконання акредитива (наприклад, «платити за пред'явленням документів» або «платити з розстрочкою», або «акцептувати переказні векселі (тратти) бенефіціара», або «негоціювати»);
- рахунки, на які сплатять комісійні винагороди та відшкодування витрат банків;
- підписи відповідальних осіб та відбиток печатки.

Крім цього, у заяві про відкриття акредитива наказодавець акредитива може дати певні доручення уповноваженому банку-емітенту. Наприклад, утримати комісійну винагороду та відшкодування витрат, що належать банку-емітенту та іншим банкам, які братимуть участь в обслуговуванні акредитива, з його рахунку; списати кошти в іноземній або національній валюті з поточного рахунку для резервування грошового забезпечення за акредитивом; відкрити акредитив відповідно до укладеного між уповноваженим банком-емітентом та наказодавцем акредитива кредитного договору та/або договору про відкриття непокритого акредитива. Заява може містити посилання на Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (зі змінами і доповненнями від 1993 р. Публікація МТП № 500), яким підпорядкований акредитив, або інші міжнародні документи, затверджені МТП, які є чинними на дату відкриття акредитива.

Заява про відкриття акредитива може містити й інші додаткові реквізити, які уповноважений банк-емітент визначає самостійно.

Разом із заявою про відкриття акредитива наказодавець акредитива подає до уповноваженого банку-емітента оригінал та копію договору (з підписами відповідальних осіб, засвідченими відбитком печатки) або інший документ, який, згідно із законодавством України, має юридичну силу договору, оформлений відповідно до вимог законодавства України.

Якщо іноземна валюта грошового забезпечення акредитива відрізняється від виду іноземної валюти, у якій відкривають акредитив, визначеного умовами акредитива, то сума коштів грошового забезпечення акредитива за вимогою уповноваженого банку-емітента може бути збільшена на суму можливих ризиків від зміни курсів іноземних валют за умови, що це передбачено в заяві про відкриття акредитива та/або в договорі банківського рахунку та/або інших договорах, укладених між наказодавцем акредитива та уповноваженим банком-емітентом.

Якщо кошти грошового забезпечення надані в грошовій одиниці України, то в разі значного зростання курсу іноземної валюти або гривні в заяві про відкриття акредитива наказодавець акредитива може передбачити право уповноваженого банку-емітента списати (у день виконання платежу за акредитивом) з поточного рахунку наказодавця акредитива додаткову суму коштів у національній валюті для здійснення операції з купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України з метою забезпечення покриття за акредитивом у повному обсязі.

Законодавство України, зокрема, Положення Національного банку України від 2003 р. № 514, регулює: дії уповноваженого банку-емітента під час здійснення авізування, виконання та підтвердження імпортного акредитива

банками; порядок внесення наказодавцем акредитива змін або доповнень до умов імпортного акредитива; здійснення уповноваженим банком-емітентом операцій за імпортним акредитивом у разі визначення уповноваженого банку-емітента виконуючим банком; порядок оплати коштів за імпортним акредитивом; дострокове закриття (або анулювання) імпортного акредитива; здійснення уповноваженим банком-емітентом операцій за імпортним акредитивом у разі надання документів з розбіжностями; оплату комісійної винагороди та відшкодування витрат уповноваженому банку-емітенту; особливості розрахунків за імпортним трансферабельним (переказним) акредитивом; особливості здійснення операцій за імпортним акредитивом банком-емітентом за дорученням іншого уповноваженого банку, що обслуговує наказодавця акредитива; здійснення уповноваженим банком операцій за експортним акредитивом; особливості здійснення уповноваженим банком операцій за резервними акредитивами.

Зазначені положення національного законодавства України повністю відповідають міжнародно-правовому регулюванню вказаної форми розрахунків.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокин А. С. Экспорт товара: купля-продажа, перевозка, страхование, банковские сделки / А. С. Кокин, Г. А. Левиков. – М. : Спарк, 2005. – С. 353.
2. Шмиттгофф К. М. Экспорт: право и практика международной торговли / К. М. Шмиттгофф ; пер. с англ. – М. : Юрид. лит., 1993. – С. 212.

*Стаття надійшла до редколегії 01.09.2016*

*Прийнята до друку 15.10.2016*

#### INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF PAYMENT BY LETTER OF CREDIT AND LEGISLATION OF UKRAINE

**Galyna Phedinyak**

*Ivan Franko National University of Lviv,  
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-47-10*

A letter of credit is the subject of detailed study within the framework of private international law in the world. The article contains an analysis of international payments regulation under the Credit and the documentary credit. The documentary letter of credit gives the big advantages of the parties of international contracts. A letter of credit is regulated banking practices.

In the article drew attention to the New Version of the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP–600), came into force of July 1, 2007.

In the light of big importance of credit in international payments the attempts were made repeatedly to generalize different practices of payments by a credit in order to work out a uniform package of rules specifying legal rights, duties and liabilities of the parties to a letter of credit transaction.

The Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 2007 Revision, ICC Publication no. 600 (UCP), are rules that apply to any documentary credit, including, to the extent to which they may be applicable, any standby letter of credit, when the text of the credit expressly indicates that it is subject to these rules. They are binding on all the parties there to unless expressly modified or excluded by the credit.

The Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 2007 Revision, ICC Publication no. 600 (UCP) has no conflict rules. In the ICC Publication no. 600 (UCP) the composition of subjects has been changed. The notion «negotiation» has been modified.

Thus, there is a unification of the common rules on settlements.

**Key words:** private international law; custom; international payments; documentary credit; uniform.